

Shamanism i nutida västvärlden av Ana Danielsson

Inledning.

Det finns shamaner från Amerikas urfolk som anser att när deras andliga metoder och ritualer tas upp och används av västerlänningar är detta en "andlig våldtäkt". Det finns andra shamaner som ser det som en väg till upprättelse och ett ansvar att idag förmedla de gamla kunskaperna till västvärlden. De hänvisar till gamla profetior som säger att deras läror skall spridas över hela jorden för att skapa balans och fred. Det är inte en lätt uppgift att bedöma vad som är rätt. Västvärlden och hela mänskligheten har idag stora problem att finna lösningar på. Vårt levnadssätt har orsakat och fortsätter att orsaka en obalans som mycket väl kan leda till vår egen och andras förintelse. Allvarliga frågor som kräver djupt engagemang och många olika lösningar. En viktig kritik mot nyshamanismen, som jag ser det, är om man omvandlar den shamanska kunskapen helt till något västerländskt, istället för att använda den som en hjälp att ifrågasätta våra egna värderingsgrunder.

Nypaganism och nyshamanism.

Liselotte Frisk har i sin bok "Nyreligiositet i Sverige" som utkom 2004 tagit upp nypaganism och nyshamanism som en egen kategori. Betecknande för alla nyreligiösa riktningar är en betoning av individen och hennes frihet att själv välja vad hon vill tro på. Vidare att Gud ses som en inre potential snarare än ett övermänskligt väsen. (Frisk 2004; 19) I nyshamanismen manifesterar sig det gudomliga i naturen och man tror att det finns andeväsen som kommunicerar med människorna. Människan ingår som en del i en större helhet som har både synliga och osynliga dimensioner. I den osynliga dimensionen av tillvaron finns en andevärld. Världsbilden bygger på den traditionella shamanismens indelning i ett tredelat kosmos. Under shamanresan kan man besöka både en undre och en övre värld. I den undre söker man sitt kraftdjur och hämtar kraft. I den övre möter man andliga lärare och symboler för vishet. En shamans uppgift är att hela och rätta till helheten – att laga livets väv. Han/hon bär alltså ett stort ansvar. (Frisk 2004; 32)

Liselott Frisk beskriver nypaganism som en grupp hedniska rörelser som söker återuppliva förkristna religiösa traditioner. Hit hör nordisk asatro och keltisk druidism. Hon påpekar att det handlar mer om nyskapande än återupplivande, eftersom historiskt material är sällsynt. Gruppernas synvinkel är att de förkristna religionerna representerar mer sanna traditioner som kristendomen har utrotat. Till Nypaganism kan vi också räkna Wicca-rörelsen. De betonar den feminina aspekten.

Nyshamanism definieras som rörelser som använder sig av så kallade nyshamanistiska tekniker för att nå förändrade medvetandetilstånd. Ofta är de delvis influerade av urfolkens religioner, speciellt nordamerikanska indianer. (Frisk 2004; 148) Båda dessa grupper har ofta ett starkt ekologiskt engagemang och medvetenhet. Naturen står i centrum för många ceremonier. En annan forskare, Galina Lindqvist, socialantropolog, gör en uppdelning av grupperna i lågengagerade och högengagerade. De första använder nyshamanistiska tekniker som en slags terapi eller väg till personlighetsutveckling. De senare delar en gemensam ideologi och utför ritualer för skogar, floder och utrotningshotade djur. (Frisk 2004; 158)

Rötterna till nyshamanismen finns i den traditionella shamanismen. Den är ett religiöst komplex, som det finns olika variationer av. Dess uttryck varierar beroende av den miljö och kultur den utövas som en del i. Den är alltid en integrerad del av gruppens vardagsliv och föreställningsvärld. Shamanen är mest känd för sina resor till andra världar, under trans. Han har hjälp av skyddsandar och andedjur. Han kallas till shaman genom en dröm eller vision och blir lärling till en etablerad shaman under många år innan han är fullärd. Nyshamanismen är lösryckt ur sitt kulturella sammanhang och sammankopplas oftast med hälsa och helande för individer. Centrala New Age begrepp som helande,

hälsa, personlig utveckling och andlig växt finns också här. (Frisk 2004; 170). Galina Lindqvist framhåller att de högengagerade sällan kallar sig för shamaner, utan snarare menar att de forskar i och experimenterar med olika shamanska tekniker.

Kunskapsvägen - Carlos Castaneda.

Carlos Castaneda var en amerikansk antropolog som genom sina böcker introducerade shamanismen för en stor västerländsk publik under 1960-talet. Hans första bok "Samtal med Don Juan" skildrar hans möte med en indiansk shaman under sin resa till Mexiko för att studera användningen av droger inom shamanismen. Under 60-talet fanns en drogromantik som vi idag tydligt ser det destruktiva i. Därför tar de seriösa inom nyshamanismen tydligt avstånd från användandet av droger här i västvärlden. Att de traditionella shamankulturerna kan använda droger beror på att de har ett starkt skyddsnät i sina gemensamma föreställningar och sociala liv som försvårar missbruk. Här i vår kultur finns inget sådant skyddsnät, utan tvärtom lever vi i en kultur som bejakar en tro på att droger i sig löser problem. Läkemedelsindustrin är ett exempel på detta. Också Castaneda tonar ner användningen av droger i senare böcker.

Många diskussioner har förts huruvida Don Juan var en verklig person eller "påhittad". Personligen har jag svårt att förstå varför detta är en så väsentlig fråga. Castaneda är en lysande författare. Han beskriver den andra världen med ett poetiskt bildspråk, som är det enda möjliga, när man rör sig i de världar där det verbala språkets logiska uppbyggnad inte räcker. Hans böcker är sanna utifrån perspektivet att beskriva psykets utveckling och hans utgångspunkt är att tona ner egot och därför inte exponera sin egen och Don Juans person.

Ett problem idag är vår oförmåga att förstå symboler och metaforer. Vi tenderar att läsa alla symboliska skildringar som konkreta yttre skeenden. Vi tolkar bildspråk konkret istället för att låta symbolernas kraft "drabba" oss och leda till insikter bortom våra logiska kartor. För mig har Castanedas böcker varit och är en källa till insikter och kunskaper om vårt djupaste psyke och världens osynliga samband. En kunskap som jag uppfattar fanns hos de gamla shamanerna. För varje omläsning har det varit som en ny bok, därför att min förmåga att ta emot har förändrats under årens gång. Runt Castaneda bildades under 90-talet en grupp lärjungar. Några kvinnor som Florinda Donner och Taisha Abelar har också skrivit böcker om sina möten med Don Juan och sina processer. De visar kvinnliga aspekter av lärlingskapet.

Shamanism kan också ge kunskap att handskas med verkligheten på en djupare nivå än vi vanligen förmår. Den kan vidga vår världsbild, vända upp och ner på vissa föreställningar och hjälpa oss att se begränsningarna i vårt eget synsätt. Är du intresserad av djuppsykologi kan du läsa "Border Crossings" av den jungianska analytikern Donald Lee Williams. Han ger ett jungianskt perspektiv på Castanedas kunskapsväg.

Shamanens väg - Michael Harner.

"Shamanens Väg" som utkom 1980 beskriver shamanistiska ritualer, den är en praktisk handledning av ett antal övningar. Harner kallar sin metod för kärnshamanism; shamanism med universella metoder, utan ett specifikt kulturellt perspektiv. På sin webbsida definierar Harner shamanism så här: "Under tusentals år har våra förfäder över hela världen upptäckt hur man kan öka de mentala och andliga förmågorna att bota och lösa problem. Detta märkliga system av metoder som de utvecklade är idag känt som "shamanism", en term som kommer från en sibirisk stams ord för sina utövare "shaman". Shamaner är en slags medicinmän eller medicinkvinnor som speciellt utmärks av att de använder resor till osynliga världar, de världar som annars huvudsakligen är kända genom myter, drömmar och nära-döden-upplevelser. Vanligen gör de resorna genom att gå in i ett förändrat medvetandetillstånd med hjälp av monotona slagljud. /.../ Shamanism är en kunskapsväg inte en tro. Denna kunskap kan inte komma från mig eller någon annan i den här världen. För att uppnå den kunskapen som inkluderar kunskap om andevärlden, är det nödvändigt att gå genom shamanens port och själv uppleva denna värld" (Harner 2005; webbsida - min översättning)

Harner gjorde sitt fältarbete som antropologstuderande hos Jivaro-indianerna på Andernas sluttning i östra Ecuador 1956 och 1957. (Harner 1980; 21). Under 1960 och 1961 var han hos Cinibo-indianerna vid Ucaylifloden i Övre Amazonas i Peru. Där tog han ayahuasca och reste ner till undervärlden för att lära om andevärlden. (Harner 1980; 28). 1964 återvände han till Jivarofolket och invigdes till shaman i Quito i Ecuador, på det andinska höglandet. Hans syfte var att skaffa sig andehjälpare. Invigningen skedde vid det heliga vattenfallet och var dramatisk. Shamanen Tsangu förklarade att han måste lida så att förfäderna skulle tycka synd om honom. I annat fall skulle inte den gamla anden visa sig." 1969 och 1973 följde ytterligare två perioder av shamanpraktik hos Jivaros. (Harner 1980; 32).

Senare tillbringar Harner kortare perioder i västra Nordamerika hos Witun- och Pomoinianerna i Kalifornien, hos Coast Salish-indianerna i Washington State och hos Lakota Sioux-indianerna i Syddakota. Det var resor utan droger. (Harner 1980; 40). Sin verksamhet i väst startade Harner i början av 70-talet med workshops för mindre grupper. Det första centret grundades 1979 och förändrades sedan till en stiftelse 1987. Idag är "The Foundation for Shamanic Studies" en stor organisation med workshops och training courses som ges i Nordamerika, Europa, Latinamerika, Japan, Australien och Nya Zeeland. Varje år går cirka 5000 personer igenom träningen. Stiftelsen har en webbsida med annonsering, artiklar, böcker och medlemskap. Huvudsäte är i Kalifornien.

I Shamanens väg skriver Harner att: "Den uråldriga vägen är så kraftfull och tränger så djupt ner i det mänskliga psyket att ens vanliga kulturbetingade trossystem och antagande om verkligheten till sist blir irrelevanta." (Harner 1980; 14) Som jag ser det finns här en potential till förändring av vår kultur. Men även om Harner anger detta i sina grundantaganden, ser jag inte att den organisation han byggt upp enligt västerländsk modell kan befrämja en sådan mänsklig utveckling. Tyvärr lyser aspekten av västerländska vita mäns drivkraft till och behov av framgångsrik karriär alltför tydligt.

Att gå på kurs och bli shaman.

Utbildningen påminner om att avlägga någon slags västerländsk examen till en yrkesroll. Om man betänker att det i den traditionella shamanismen betonas att varje shaman skapar sin egen väg att tjäna sin grupp utifrån sin speciella begåvning, sitt folks behov och den miljö han/hon verkar i, framtonar Harners metod som begränsad och likriktad. Olav Hammer framför i sin essä "Senmodern shamanism – om två kanoniska texter" kritik mot Harner. Han betecknar rörelsen som en klientkultur med en religiositet på marknadens premisser. Det sägs i all information att kunskaperna är tillgängliga för vem som helst, men kurserna marknadsförs och säljs på marknadsekonomiska premisser. Trumresan blir behandlad som en vara vilken som helst, öppen för dem som kan betala kursen. Harners shamanism fungerar som en stege av kurser, där varje högre steg kräver genomgångna kurser på lägre nivåer och med en kursavgift som ständigt blir högre. Dessutom säljs ett antal produkter som böcker, video, Cd och trummor från hans stiftelse i Kalifornien. Harners skola är uppbyggd likt många andra amerikanska privata utbildningscentra dvs. en stiftelse ledd av en styrelse. Det finns noggrant utarbetade kursplaner för varje moment och man kan ta en examen och bli certifierad shamansk rådgivare.

Hammer kritiserar vidare att det i hög grad handlar om det heroiska jagets upptäcktsfärd i alternativa världar. Harner har skapat en roll av en individualiserad shaman i en urban miljö där någon sådan roll inte har funnits tidigare. Och frågan är vilka syften han/hon ska fylla? (Hammer 2000; 221-225) Utan att avfärda Harners betydelse helt instämmer jag i denna kritik. Vi måste ställa frågorna om hur vi använder andra kulturers kunskaper och i vilket syfte?

"Inom shamanismen gäller att upprättandet av ens personliga makt är grundläggande för ens välmåga." Självdisciplin och hängivenhet krävs, skriver Harner. Ofrånkomligen medför hängivenhet för den shamanistiska vägen en djupgående process i psyket – vilket är en svår och krävande väg. Detta strider mot den moderna new-age filosofin, där allt ska vara enkelt, ljust och gott ... helst en mirakelkur som snabbt förändrar och ger dig vad du vill ha. Som jag ser det påverkad av en apollonisk föreställningsvärld. Behöver vi medvetandegöra de gamla myter som styr oss innan vi kan ta till oss andra kulturers föreställningar?

Harner har anpassat metoderna så att västerländska läsare kan använda dem i sitt dagliga liv. Det är naturligtvis nödvändigt i den västerländska kulturen, men om anpassning görs så totalt att ingen förändring av ens levnadsmönster krävs, så utarmas kraften hos shamanismen att påverka vår kultur till andra föreställningar och ett annat levnadsmönster. Harner kritiserar Castaneda för att han inte understryker botandet i sina böcker. Botandet är i Harners ögon en av shamanismens viktigaste uppgifter. Är det verkligen det? Traditionella shamaner har många olika uppgifter. Dagens shamanforskare betonar den förmedlande uppgiften; att vara en länk mellan människorna och andevärlden. Harner utesluter allt utom helbrägdagörens, botarens, uppgift.

Helande konst.

I Köpenhamn finns "Scandinavian Center for Shamanic Studies" som leds av Jonathan Horwitz och Anette Höst. Det är en oberoende organisation som startades 1986. Jonathan Horwitz, en antropolog, studerade 1972 – 1980 hos Harner i USA. Anette Höst har studerat nordisk shamanism. Deras organisation är mindre och friare uppbyggd. De kräver visserligen en grundkurs som ges under en helg som start, men sedan kan man fritt välja att fortsätta med kurser i olika riktningar. De betonar mer den förmedlande rollen än den botande. De arbetar i syfte att kunna etablera nära kontakt med naturen och skapa ritualer för helande av de sår mänskligheten tillfogad och tillfogar jordens miljö, samt med kurser i helande konst (måleri, dans, sång)

Shamanskt arbete ger varje individ möjlighet att kontakta universums krafter direkt och att mottaga den kraften och visdomen utan någon annans inblandning. /.../ En sann shaman är en ödmjuk person, som inser att hans kraft är ett lån från universum och att det är hans uppgift att använda denna kraft på bästa möjliga sätt till vår planets bästa. Och det är bara början. (Horwitz; webbsidan)

Harley Swiftdeer – Regnbågskrigarens väg ("The Rainbow Sundancer").

Den här rörelsen räknas till de eklektiska rörelserna, dvs. den tar upp element från olika kulturer. Harley är en mycket sammansatt personlighet, halvcherokee och av irländsk härkomst. Han är Vietnamveteran, bigamist, kedjerökare och lever på hamburgare och coca-cola. Han är en botare, trickster, clown, shaman, jägare, fredsvän, och doktor i religionsvetenskap. Hans skriver att hans uppvaknande skedde i Vietnam i ett möte med en vietnamesisk medicinman. Han vägrade därefter att döda någon och försökte ta sig hem från kriget. Han övertalades av en fältpräst att delta i ännu ett uppdrag, varefter han fick ett löfte att få åka hem. Han sårades svårt i detta slag, räddades mirakulöst ... och fick åka hem.

Swiftdeers lärare var från 1964 Tom Wilson en navahomedicinman (omnämns som Don Genaro i Castanedas böcker.) Han dog på 90-talet 105 år gammal. Hans andra lärare var Chuck Storm (Hyemeyohsts Storm; Seven Arrows m fl. böcker), Grace Walking Stick och Ruby Morning. Swiftdeer är en man som i sig förenar och sammansmälter flera olika magiska traditioner. Han betonar det kulturöverskridande elementet i sitt arbete. Han förmedlar kunskap om medicinhjulen, ett kunskapssystem uppbyggt på cirkeln. Med dess hjälp kan man lära om universums organiserande principer och sätta dem i relation till sitt eget liv. Praktisk levnadsvisdom i en mycket åskådlig form med enkla ord. Tyvärr är även hans organisation styrd efter västerländskt mönster. Man graderas i olika nivåer genom prov och tentamen efter ett noggrant fastställt mönster. Och kostnaden ökar undan för undan.

Deer Tribe.

Det finns otaliga mindre organisationer av alla skiftande slag som idag lär ut shamanism. En del stiftelser leds av indianska stammars shamaner. De pengar som kommer in genom kurser och studiegrupper ges till hjälp för byns medlemmar. Ett sådant exempel är "Dance of the Deer Foundation" som grundades 1979 för att hjälpa Huichol folket att hålla sin shamanska tradition levande. De är bosatta i Santa Cruzbergen i Kalifornien. Kurser hålls i USA, Mexiko och Europa.

Villoldo.

Alberto Villoldo är filosofie doktor, psykolog och medicinsk antropolog från Los Angeles i USA. Han anses som en av de ledande experterna i den energimedicinska tradition som tillämpats i över 5000 år på den amerikanska kontinenten. Han har givit ut ett tiotal böcker och leder en organisation "The Four Winds Society". År 2002 kom han till Europa och har nu startat upp sin tvååriga utbildning "Healing the Light Body" också här. Efter den utbildningen finns ett program med avancerade kurser varefter man kan bli certifierad. Villoldo leder också expeditioner till Peru där deltagarna träffar inhemska shamaner. Han betonar att det är ett eget program som han utarbetat även om det bygger på traditionella shamanska healingmetoder. Han säger att han har vävt samman en kropp av shamansk kunskap som är möjlig för västerlänningar att förstå. Rötterna finns i de studier i inka-indianernas tekniker som Dr Villoldo har studerat tillsammans med inkaättlingar i 25 år.

Han redovisar sina lärare noggrant. Hans första lärare som han "av en slump" mötte på Cuscos universitet när han första gången reste till Peru för fältstudier, var Don Antonio Morales. Morales arbetade som professor på universitetet men för sitt eget folk, Querofolket som lever högt uppe i Anderna, var han shaman. Villoldo säger att Morales ansåg att antropologerna kom till Peru för att plundra hans folk på deras andliga skatter. Först efter många års arbete tillsammans med honom utsåg han Villoldo att föra shamanernas läror till Västlandet.

Querofolket är quechuatalande indianer som bor i fem små grupper av byar som ligger högt upp i de Peruanska Anderna. De har genom terrängen och höjden förblivit isolerade ända till 50-talet. På så sätt har deras andliga traditioner och levnadssätt varit oförändrat under hundratals år. Queros shamaner har bevarat sina rika seder och profetior. De äldsta har nyligen beslutet att det är tid att dela sin kunskap med väst. Queros anser sig vara ättlingar till inkafolket.

Villoldos andra lärare var Don Manuel Quispe och Doña Laura. Alla dessa tre var queroshamaner som var initierade på högsta nivå, alltså de mest kunniga. Senare studerade Villoldo också för Don Eduardo Calderón som var siare och helare och levde på östkusten i Peru. Villoldo lär dels ut kunskap om inkafolkets medicinhjul, dels om deras energi-medicinska helande. Medicinhjulet är en hjälp att utforska sitt eget psyke och släppa blockeringar som hindrar arbetet att hjälpa andra. Det som syns bra med Villoldo är att han bestämt varnar för att utöva healing utan tillräcklig kunskap. Villoldo säger att han fascinerades av det mänskliga sinnet redan när han påbörjade sina psykologistudier som ung och intresset fördjupades senare när han läste medicinsk antropologi.

Efter att ha lyssnat på ett föredrag av Villoldo och pratat med några människor som går hans utbildning, verkar det helt klart att Villoldo är en både kunnig och karismatisk person. Kritiken jag känner är att utbildningen är kostsam och att grupperna som undervisas är stora. I boken "Schamansk Healing" som kom på svenska 2001 beskriver Villoldo en del av de helande metoderna tillsammans med berättelser om hur han såg dem utföras av de andinska shamanerna under sin utbildning. (originalet "Shaman, Healer, Sage" utgavs i USA 2000. Villoldo har varit i Sverige för att starta upp en utbildning även här under det senaste året. En utbildning är planerad att starta i oktober 2005.

Marie Perruchon framför att Villoldos metod har sin utgångspunkt i Queroshamanism, men att han blandat upp den med diverse andra andliga tekniker, en del från österlandet. Det är ett psykoterapeutiskt arbete i shamansk version. Inkashamanism som han talar om är något för oss okänt eftersom det inte existerar så gamla källor. Inkaättlingar som Quero har troligen kunnat bevara en del, men alla kulturer och metoder förändras under årens gång.

Konklusion.

Shamanen är den stora experten beträffande den mänskliga själen, skrev Eliade. Han är själens väktare i samhället. Genom att vistas mycket i den inre världen och själv göra erfarenheter lär han sig de grundläggande mönstren för hur psyket fungerar. (Eliade 1964)

När jag under de senaste åren har sett bilder av oljeskadade fåglar i tidningarna och senare skapat målningar av dem, upplever jag starkt att bilderna kan ses som en metafor för hur vi behandlar själen i vår kultur. Det verkar som vi behöver mycket av shamansk kunskap.

I en intervju med Américo Yabar - en annan Queroshaman – säger han att hans syfte är att erbjuda insikter av andlig natur. Queros budskap är att människor behöver återförbinda sig med kosmos livmoder, den kosmiska modern, med jorden och bergens andar samt med stjärnornas ande. För att möta dagens globala kriser behöver vi en direkt kontakt med naturen. Att vistas i och kommunicera med naturen för att vinna en klar medvetenhet om den, ser Américo Yabar som en av de viktigaste uppgifterna idag.

Litteratur.

Frisk, Liselotte 2004; "Nyreligiositet i Sverige", Nya Doxa.

Hammer, Olav 2000; "Senmodern schamanism – om två kanoniska texter" i boken "Schamaner" red. Thomas Larsson, Nya Doxa.

Harner, Michael 1983; "Shamanens Väg". Korpen, Göteborg.

Lindqvist Galina 1998; "Andliga anarkister och magiska aktivister. Nyschamanism i dagens Sverige. Svensk Religionshistorisk Årsskrift.

Lindqvist Galina 1998; "Shamanic Performances on the Urban Scene. Neo-shamanism in Contemporary Sweden. Sthlm: Studies in Social Anthropology.

Villoldo, Alberto 2001; "Schamansk Healing". Richters, Malmö.

Williams, Donald Lee; "Border Crossings", Inner City Books, Toronto 1981 (gnm CJP, Solna)

Ana Danielsson, Gävle Högskola - examensuppgift i Schamanism 10 p, Religionsvetenskap VT 2005

Copyright © 2005-2017 Ana Danielsson. Artikeln är skyddad av gällande upphovsrättslig lagstiftning och är ej avsedd för publicering utan författarens tillåtelse.

<https://www.lavkattan.se/>